

Travessant un segle

La mare de l'escriptora Montserrat Roig acaba de fer 100 anys i repassa amb lucidesa tota una vida a Barcelona. Albina Francitorra es declara feminista, catalanista i cristiana

Una periodista als anys 30

ANNA BALLBONA

Du les ungles taronges, arracades i un penjoll. Una de les coses que l'asserena és, a més de veure el mar i perdre's pels carrers del barri Gòtic de Barcelona (ho feia «quan encara caminava»), anar a la perruqueria. Presumida, «tota la vida ho he estat, però la maca era ma germana», amb aire coqueta i plena de naturalitat, Albina Francitorra i Aleñà s'encén un cigarro. «És un dels meus vicis». Al febrer d'aquest any va fer 100 anys. Fuma dos paquets cada cinc dies, calcula. «Un dia un em va dir: ja sap que fumar mata? Li vaig respondre que a la meva edat m'ha de matar qualsevol cosa, almenys que sigui una cosa que em vingui de gust». Iriu. I riem.

L'Albina és una senyora de Barcelona, i més concretament, una senyora de l'Eixample que travessa tot el segle XX. De petita va viure al carrer Roger de Llúria, i quan es va casar, primer al carrer Casanova i després al Bailén. Sempre a l'Eixample. Fins i tot ara, que viu a una residència. Casada amb l'escriptor i advocat Tomàs Roig i Llop, va tenir set

fills. Entre aquests, l'escriptora Montserrat Roig, l'actriu Glòria Roig i la lluitadora antifranquista Maria Isabel Roig. Sols li queden 2 filles vives. I té 13 néts i 14 besnéts. Malgrat la sordesa, l'Albina conserva la fermesa i sagacitat a l'hora d'explicar-se, uns trets que s'expressen, encara, en els seus ulls espurnejants. Testimoni lúcid d'un gavadal de canvis de Barcelona, 100 anys de memòria clara i emocionant.

«No us avergonyiu *jamai* de proclamar ben alt el vostre pensament», clama en l'article que es titula *A les dones de Catalunya*, publicat a *Nosaltres Sols*, el 20 de juny del 1931. O en un altre article a *La Rambla*, el 9 de juny del 1930, advoca per «treballar sobre l'ànima dels fills, cada dia i cada hora [...] educar-los en català, fer-los conèixer Catalunya». En casar-se, el marit li va dir: «amb un que escrigui ja n'hi ha prou». «Jo m'ho vaig prendre que em deia que no escrivia bé. I ho va deixar estar». I al cap d'uns quants anys, per goig seu, la seva filla Montserrat va fer de periodista.

«Vostè és...» «Diga'm de tu.» «Tu ets feminista?» «Sí.» «Independentista?» «Sí.» «D'esqueres?» «També.» «I creient?» «Sí, però no beata.» Són les seves credencials ideològiques; així de precises. No les va canviar quan es va casar, el 1932, a punt de fer 20 anys, amb Tomàs Roig, un conservador catalanista de la Lliga, ni les ha canviat tampoc ara, és clar. Avançada al seu temps, no ha renunciat a fer allò que volia, encara que durant anys es dedicués a fer créixer els seus 7 fills. Amb 50 anys es posa a fumar; amb 60 es treu el carnet de conduir, i amb 70 es llicencia en Filologia Catalana. Quasi res.

L'Albina és filla d'una família de la mitjana burgesia barcelonina. El pare era mestre d'obres, la mare «es cuidava de la casa». «A la mare li agradava molt llegir i ja era feminista. La mare pensava que la dona que havia de tenir un mitjà per guanyar-se la vida.» I aleshores aquest mitjà quedava acotat a la farmàcia, la música o ser mestra d'estudi. «Em feia estudiar música, però ningú li va dir que jo no tenia oïda musical, li hagueren hagut de dir», etziba, sorneguera.

Albina Francitorra fumant-se un cigarret, en un gest habitual en ella, al pati del balneari Prats de Caldes de Malavella / JOAN SABATER

De la vida burgesa, a Barcelona, rememora les passejades del diumenge pel passeig de Gràcia. Sempre la mateixa volta: passeig de Gràcia, les Corts Catalanes fins Aragó i tornar. Dues o tres voltes, es topaven amb els mateixos senyors dos o tres cops, i «el senyor feia la gran barretada i la senyora el gran somriure, com si fos la primera vegada».

Amb 17 anys es posa a treballar –la família, menys la mare, «en peu de guerra»– i durant els

anys 30 escriu en diaris i viu de primera mà l'efervescència de la proclamació de la República: «hi havia una alegria pels carrers, des dels camions la gent cridava “Visca Macià! Mori Cambó”». Un amic va venir a buscar-nos a la mare i a mi i tothom estava entusiasmat.»

El 1933 l'Albina va estrenar, amb la seva mare, el sufragi universal. És el primer cop que les

dones poden votar i ho fan en unes eleccions a les Corts espanyoles. «La mare hi va anar com si anés a cometre un adulteri, votava el que jo li deia, per ERC». «El meu marit era de la Lliga, però sempre em va respectar el meu pensament, era un home molt tolerant.» Carles Rahola i Josep Tarradellas i l'escriptor Jaume Bofill i Mates, *Guerau de Liost* «–mestre del marit», són al-

gunes de les amistats que sovintegen. «A casa es feien molts actes culturals (també va ser un nucli resistent durant el franquisme), i les cinc filles s'enfadaven perquè quan venia la primera comunió, en lloc de fer venir pallassos venia aquesta gent.»

Com la resta de barcelonins, durant la guerra són víctimes de la cruesa dels bombardejos. Una cosina de la seva mare va morir en el sagnant bombardeig del Coliseum. «La primera paraula

que aprèn a dir una de les seves filles, la Glòria, és *bomba*».

El seu marit li havia recomanat que es guanyés unes oposicions de la Generalitat per poder sortir de Barcelona. «Li vaig dir a tot que sí, però per dins pensava, “que t’ho penses tu, jo no me n’aniré”». I es va treure les oposicions, sí, i va decidir quedar-se a Barcelona. Va treballar al Departament d’Economia i Habitatge de la Generalitat republicana. «Jo tenia tres filles petites, però com que tenia la mare a casa me’n podia anar tranquil·la». A través d’aquesta feina, va poder obtenir un «racionament com el d’un policia». I entre això, i els conills que la seva mare criava al pati de l’Eixample i el paquet que cada dos mesos els enviava en Cambó, van trampejar la qüestió del menjar, tant dramàtica durant la guerra a la capital

gent morta pels bombardejos... tot allò era impensable.» I l’Albina ho diu posant-se les mans al cap, afectada.

Després van venir els anys d’opressió de la dictadura franquista, amb el català prohibit arreu. Sense anar més lluny, al seu home el van empresonar tres mesos per adreçar un discurs en català en un acte per a un grup d’avis a Barcelona, als anys 50. El català sols subsistia en àmbits íntims i clandestins. Cases com la seva acollien «petits teatres, recitals en català». I ella mateixa, va donar classes a casa, d’amagat, per a Òmnium. En Tomàs Roig va ser dels primers de trobar l’esclatxa per publicar en català, gràcies a l’empara de la censura eclesiàstica. Eren anys de por: «s’havia de vigilar molt, fins i tot amb els coneguts.»

Anys després les classes en ca-

«Aviat es va veure que la guerra es perdria i Catalunya hi perdria»

«La mare va anar a votar l’any 34 com si cometés un adulteri»

catalana. «Nosaltres érem anti-feixistes, i molt aviat es va veure que la guerra es perdria i que Catalunya hi perdria molt».

Els últims dies de la Catalunya republicana surt una llei «prohibint als advocats que actuessin d’advocat». En virtut d’aquest edicte, el seu marit és agafat per la policia secreta i portat al santuari del Collell, aleshores presó republicana (és el santuari on sobreviurà l’escriptor falangista Rafael Sánchez Mazas, que apareix a la novel·la *Soldados de Salamina*). «Als falangistes els executaven, al meu marit el van deixar anar». Després Tomàs Roig va creuar la frontera fins que va anar a parar a un camp de concentració a Sant Sebastià, d’on va poder sortir, mig convalescent. «No sabia res d’ell i vaig estar buscant-lo per hospitals, les imatges que allà es veien, amb

talà es van regularitzar i Òmnium va establir que calia disposar d’una llicenciatura. I així va ser que, amb 70 anys, l’Albina es va llicenciar en Filologia Catalana. Va fer classes a Hostafrancs, on va tenir d’alumnes personatges com l’actor José Corbacho o els membres de Los Manolos. La trajectòria vital de l’Albina, per intensa, per horitzons amples, és capaç d’aplegar noms tant diversos com singulars.

«A casa tot érem dones.» D’homes, només hi havia el seu marit i un fill. Amb aquest panorama i una arrel com la seva, el feminisme anava sol. «Estàvem a taula i el meu fill demanava pa i el meu marit deia: “nenes el germà demana pa”. I totes contestaven: “que se l’agafi”». Ho relata amb un to burleta elegant, li guspiregen els ulls. «Han crescut amb idees meves», s’enorgu-

lleix.

Passa per la taula del pati on hi ha asseguda la mestressa del balneari Prats, a Caldes de Malavella, lloc d’estiueig tradicional de la família. Al balneari Prats Montserrat Roig, ja malalta, va enllestir el seu últim llibre, *Digues que m’estimes encara que sigui mentida*. La mestressa li pregunta a l’Albina com està, si es troba cansada. «No, em fa fer examen de consciència, aquesta noia», diu, somrient. A la matriarca Francitorra sembla que no li fa res recordar, parlar-ne.

Però el record de la presència porta indefectiblement el de l’absència. «He tingut molta pega que se m’han mort molts fills.» L’afirmació, feta sense canviar gaire la seva entonació, és terriblement contundent. I estremidora per als que l’escoltem. Ella tanca un moment els ulls. «Amb la Montserrat hi havia l’afecte natural de mare i filla i una gran amistat.» Al balneari Prats, la Montserrat es va dedicar a escriure febrilment la seva última obra, mentre l’Albina l’instava a descansar pel bé de la malal-

La mare de Montserrat i Glòria Roig, en un altre moment de la conversa / JOAN SABATER

van fer parlar en castellà; la punyetera se'm va posar a parlar de nena de la Diagonal i em va fer riure». Els llibres que més s'estima de la seva filla són *Els catalans als camps nazis*, per la ingent feina històrica, *L'agulla daurada* i *Digues que m'estimes encara que sigui mentida*.

L'Albina llegeix molt. Ara no tant, per culpa del deteriorament de la vista. «El meu marit sempre em regalava llibres en lloc de joies». Fa poc es va acabar *L'home de la maleta*, d'en Ramon Solsona, i començarà un llibre «sobre el que haguera passat si els rojos haguessin guanyat la guerra. El títol és prometedor».

Memòria

«És difícil viure amb tants records?» Respon amb el primer record del qual té consciència: unes pel·lícules de la Primera Guerra Mundial. «Quan se li va morir el pare, la meua mare va quedar deprimida i el metge li va dir que anés al cine dos o tres cops per setmana; com que aquella època cap dona anava sola al cine, se m'enduïa a mi.»

«Hi ha records que me'ls voldria endur, d'altres els llençaria.» Després de dinar al balneari Prats, fa el segon cafè del dia i s'encén una altra cigarreta, abans d'anar a descansar. La seva cuidadora diu que fumar la tranquil·litza. L'Albina s'hi va posar tard, a fumar: amb 50 anys va visitar una filla –la Maria Rosa– a Veneçuela, que fumava molt. «Allà em vaig acostumar a fumar, també al whisky, però això ja ho vaig deixar», fa, amb una punta d'ironia. Passat l'estiu, se'n tornarà a la residència de l'Eixample on s'està. «Barcelona m'agrada molt perquè em sento molt a casa meua, jo hi he estat sempre bé, a Barcelona». I quins són els records bons que t'endurries? «Quan em vaig casar, amb qui em vaig casar, vaig tenir molta sort, i tot el de després.»

El casament d'Albina Francitorra i Tomàs Roig / ARXIU FAMILIAR

tia: «jo haig d'escriure aquest llibre, mare», li responia la Montserrat. «No sóc d'aquelles mares que diuen: la meua filla m'ho explica tot; però en canvi jo sí que li explicava tot a ella. Jo la trobo molt a faltar. També a la Maria Isabel (la gran).»

A la Montserrat, quan ja era escriptora i periodista, l'Albina li va fer «una mica de secretària». De nou s'escola una altra anècdota lluminosa: «quan la Montserrat va ser a la presó –per la seva activitat política contra el franquisme– la vaig anar a veure i ens